SZCZEGÓŁOWE WYMAGANIA PROGRAMOWE „PRZESZŁOŚĆ I DZIŚ”

Tematyka i problematyka lekcji	Wymagania z zakresu kształcenia literacko-kulturowego i kształcenia językowego	
	Wymagania na poziom podstawowy Uczeń:	**Wymagania dodatkowe na poziom ponadpodstawowy Uczeń:**

MŁODA POLSKA

Wprowadzenie do epoki. **Wybitni filozofowie.** **Ważne kierunki w sztuce przełomu wieków.**	– wyjaśnia nazwę „Młoda Polska”, sytuuje ją na tle kultury i sztuki europejskiej; podaje i komentuje różne nazwy epoki – wyjaśnia terminy: przełom wieków, fine de siècle, schyłkowość, dekadentyzm, modernizm, neoromantyzm – wymienia najważniejszych twórców należących do dwóch pokoleń Młodej Polski – wymienia filozofów, którzy wpłynęli na postawy i duchowość epoki (Schopenhauer, Nietzsche, Bergson); ogólnie przedstawia ich poglądy – na podstawie wybranych dzieł sztuki przedstawia główne założenia i cechy sztuki młodopolskiej (np. kontemplacja natury, inspiracje orientalne) – przedstawia secesję jako ważny kierunek w sztuce przełomu wieków i rozpoznaje jej cechy w wybranych dziełach malarstwa, architektury, sztuki użytkowej itp. – wskazuje w dziełach różnych sztuk przykłady motywów związanych z młodopolską duchowością – opisuje wybrane dzieła sztuki przełomu wieków (malarstwa, architektury, plakatu, sztuki użytkowej itp.), wskazuje ich charakterystyczne cechy	– omawia społeczne, polityczne i kulturowe podłoże nowych postaw i tendencji na przełomie wieków – charakteryzuje modernizm jako zespół kierunków literacko-artystycznych – wyjaśnia, dlaczego Kraków stał się centrum sztuki Młodej Polski – uzasadnia, że na przełomie wieków współistniały pokolenia pozytywizmu i Młodej Polski – omawia filozoficzne podłoże dekadentyzmu (Schopenhauer); wskazuje przejawy i konsekwencje postawy dekadenckiej – rozpoznaje i charakteryzuje styl secesyjny w architekturze i sztuce – porównuje obraz kultury schyłku wieków: XIX i XX – komentuje zestawienie nazw: modernizm i postmodernizm

Melancholicy i dekadenci. **Pesymizm końca wieku.** **Marzenie o Nirwanie.**	– czyta wiersze młodopolskie z właściwą dykcją i intonacją – określa ich tematykę i problematykę – określa nastrój i uczucia podmiotu lirycznego; wyjaśnia pojęcie melancholii – odnajduje w wierszach typowe dla schyłku wieku postawy dekadentyzmu, znużenia, przesytu – interpretuje treści symboliczne utworów – wyjaśnia, na czym polegały pesymizm i katastrofizm schyłku wieku; odnajduje jego przejawy w czytanych utworach – odczytuje Koniec wieku XIX jako manifest młodego pokolenia – wskazuje środki stylistyczne tworzące nastrój melancholii, smutku, przygnębienia, nieokreślonej tęsknoty – na podstawie utworów wskazuje różne drogi ucieczki od „bólu istnienia", jak nirwana, miłość zmysłowa, sztuka – wyjaśnia termin „nirwana" – wyjaśnia przyczyny nagromadzenia motywów eschatologicznych i związanych z młodopolską duchowością – charakteryzuje warstwę brzmieniową czytanych utworów – wykorzystuje w interpretacji wierszy potrzebne konteksty, w tym: biograficzny, filozoficzny, kulturowy, literacki – podaje podstawowe informacje o postaci i twórczości K. Przerwy-Tetmajera – czyta tekst naukowy, przetwarza i hierarchizuje znalezione w nim informacje; wykorzystuje je w wypowiedziach własnych	– charakteryzuje poetykę czytanych wierszy, wskazując typowe i specyficzne środki stylistyczne – wskazuje przykłady stylizacji (np. modlitewnej) i określa ich funkcję – rozpoznaje w wierszach topos podróży i określa jego funkcję – określa filozoficzne źródła postawy dekadenckiej (Schopenhauer) – określa charakter modernistycznej liryki miłosnej – określa sposoby wykorzystania przez literaturę i sztukę młodopolską inspiracji orientalnych – wskazuje w dziełach różnych sztuk (w tym muzyki) przykłady motywów związanych z młodopolską duchowością – interpretuje czytane utwory, wykorzystując konteksty filozoficzne i biograficzne – przedstawia sylwetkę twórczą K. Przerwy-Tetmajera jako „liryka pokolenia"

Młodopolskie pejzaże duszy.	– czyta wiersze młodopolskie z właściwą dykcją i intonacją – określa nastrój i uczucia podmiotu lirycznego – odnajduje w wierszach typowe dla schyłku wieku nastroje (melancholia, smutek, pesymizm) – wskazuje w wierszach motywy oniryczne i określa ich funkcje – interpretuje treści symboliczne utworów – wskazuje środki stylistyczne tworzące nastrój melancholii, smutku, przygnębienia, nieokreślonej tęsknoty – wskazuje w wierszach motywy eschatologiczne i związane z młodopolską duchowością – charakteryzuje atmosferę emocjonalną młodopolskiej liryki pejzażowej na podstawie analizy środków stylistycznych – wskazuje charakterystyczne symbole i motywy młodopolskie (np. „osmętnica”, sen, droga, rzeka, dym), interpretuje je – charakteryzuje warstwę brzmieniową czytanych utworów; wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje – rozpoznaje instrumentację głoskową i wiersz sylabotoniczny; określa ich funkcje – wykorzystuje w interpretacji wierszy potrzebne konteksty, w tym: filozoficzny, malarski, muzyczny, literacki	– charakteryzuje poetykę czytanych wierszy, wskazując środki stylistyczne charakterystyczne dla liryki młodopolskiej – rozpoznaje w wierszach topos podróży (drogi) i określa jego funkcję – w pogłębiony sposób analizuje warstwę brzmieniową wierszy: układ akcentów, rymy, paralelizmy składniowe, instrumentację głoskową itp. – samodzielnie interpretuje czytane utwory, wykorzystując konteksty filozoficzne i biograficzne; charakteryzuje ich poetykę i problematykę – wyjaśnia pojęcie choroby wieku i odnosi je do postaw artystycznych twórców młodopolskich
Sny o potędze.	– czyta wiersz z właściwą dykcją i intonacją; określa jego tematykę i problematykę – określa nastrój i uczucia podmiotu lirycznego; odnajduje dążenie do przezwyciężenia młodopolskiego pesymizmu – rozpoznaje symboliczną konwencję wiersza – interpretuje treści symboliczne i alegoryczne utworu – dostrzega w wierszu nawiązania do tradycji antycznej i określa ich funkcję – wskazuje środki stylistyczne tworzące nastrój	– charakteryzuje kreację bohatera lirycznego wiersza – wskazuje filozoficzne konteksty „snów o potędze” (Nietzsche) – przedstawia nietzscheanizm jako prąd filozoficzny i określa jego wpływ na kulturę epoki – wyjaśnia, jakie znaczenie dla wymowy wiersza ma jego klasyczna forma sonetu – porównuje wiersz *Kowal* i wybrany wiersz młodopolski o dekadenckim charakterze (np. *Koniec wieku XIX* lub *Deszcz jesienny*)

	wiersza (m.in. hiperbole, epitety, symbole itp.) – rozpoznaje utwór jako sonet; wskazuje cechy gatunkowe i odnosi je do przekazu dzieła – wykorzystuje w interpretacji wierszy potrzebne konteksty, w tym: biograficzny, filozoficzny, kulturowy, literacki – podaje podstawowe informacje o postaci i twórczości L. Staffa – analizuje przykładową interpretację wiersza (z podręcznika); określa jego strukturę, sporządza plan dekompozycyjny – pisze rozprawkę na temat pesymizmu młodopolskich dekadentów i ich wpływu na poezję epoki	
Jak mówić o tym, że coś jest dobre lub złe? Język wartości. Wartości w języku.	– wyjaśnia, czym jest wartość (w różnych znaczeniach), definiuje pojęcie wartości, podaje przykłady – wyjaśnia termin „język wartości”, podaje przykłady środków językowych służących do nazywania i opisywania wartości – wyjaśnia, jaką wartość użytkową ma język – wie, czym jest etyka, a czym estetyka słowa (wyjaśnia terminy, podając przykłady) – rozpoznaje przejawy językowego dyskryminowania ludzi – zna zasady dobrego stylu i stara się je zachowywać w swoich wypowiedziach – rozpoznaje wulgaryzmy i wyrazy obraźliwe; właściwie je ocenia – w czytanych tekstach rozpoznaje leksykalne sposoby wyrażania wartości	– definiuje terminy: wartości, antywartości, aksjologia, wartości etyczne, wartości estetyczne – rozróżnia typy wartości (autoteliczne i użytkowe, absolutne i względne) – rozróżnia wartości deklarowane i uznawane przez ludzi – rozpoznaje naruszenia etyki słowa w różnych tekstach (np. reklamowych) – odczytuje ocenę zawartą w leksykalnych wykładnikach wyrażania wartości – w zależności od kontekstu – rozróżnia gramatyczne i słowotwórcze środki wyrażania wartości (wskazuje je w tekście, interpretuje) – wskazuje w tekście konstrukcje składniowe wyrażające oceny – analizuje teksty naukowe traktujące o języku wartości; wykorzystuje znalezione informacje w wypowiedziach własnych

Być artystą. Jednostka i tłum. Cyganie i dandysi.	– czyta wiersz z właściwą dykcją i intonacją; określa jego tematykę i problematykę – określa, kim jest podmiot liryczny, opisuje jego postawę, nastrój i uczucia – analizuje poetykę wiersza: charakteryzuje budowę, wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje – interpretuje treści symboliczne i alegoryczne utworu – czyta ze zrozumieniem manifest Przybyszewskiego, określa jego tematykę i problematykę, wyjaśnia tytuł – określa nadawcę tekstu i opisuje jego stosunek do sztuki oraz społeczeństwa – wyjaśnia hasło „sztuka dla sztuki”, odwołując się do wiersza, manifestu Przybyszewskiego i innych tekstów kultury – czyta tekst eseistyczny (naukowy) rozpoznaje jego specyfikę – przetwarza znalezione informacje, wykorzystuje je w wypowiedziach własnych – wyjaśnia, kim był młodopolski dandys – na podstawie czytanych utworów poetyckich i tekstów eseistycznych określa młodopolską koncepcję artysty i sztuki – wyjaśnia, na czym polegał konflikt artysty z filistrem – charakteryzuje styl życia cyganerii (bohemy) artystycznej, wymienia znanych twórców (np. związanych z Krakowem) – charakteryzuje obraz artysty ukazany w literaturze modernistycznej i wybranych dziełach malarskich – interpretuje motyw maski i jego przekaz w malarstwie epoki – opisuje relacje wiążące człowieka z miastem w literaturze i sztuce okresu modernizmu, odnosząc się do konkretnych utworów i dzieł sztuki – porównuje młodopolską koncepcję artysty z wizją romantyczną (kreacja poety; jego powinności wobec narodu) – odczytuje wiersz A. Bursy, odnajduje w nim	– rozpoznaje w wierszu Tetmajera horacjański motyw *non omnis moriar* – wyjaśnia, czym jest manifest literacki; wskazuje jego cechy w wierszu i tekście Przybyszewskiego – analizuje środki stylistyczne użyte w manifeście Przybyszewskiego – wskazuje przejawy młodopolskiego estetyzmu i postawy artystowskiej, – opisuje antynomię jednostki i tłumu, odnosząc się do różnych tekstów kultury – porównuje teksty kultury przedstawiające artystę (np. wiersz, manifest, dzieła malarskie), uwzględniając różnorodne konteksty – w filozofii epoki szuka inspiracji modernistycznego pojmowania sztuki i artysty – precyzuje znaczenia terminów: artysta, cyganeria, dandyzm, filister – przedstawia dandysowskie pojęcie piękna – porównuje koncepcje artysty i sztuki w różnych epokach, sytuując je w różnorodnych kontekstach – przygotowuje krótkie wystąpienia na temat życia i twórczości przedstawicieli krakowskiej bohemy artystycznej (tworzy bazę danych) – gromadzi informacje wokół tematu: „Artysta w literaturze i sztuce Młodej Polski”, wykorzystuje samodzielnie znalezione materiały i ilustracje – interpretuje wiersz poety współczesnego: – określa tematykę i problematykę – opisuje podmiot liryczny i jego postawę – rozpoznaje w wierszu ironię i rozpoznaje jej wartościujący charakter – podaje podstawowe informacje o A. Bursie

	nawiązanie do młodopolskiej koncepcji artysty i sztuki	
Ku nowej estetyce.	– czyta wiersz z właściwą dykcją i intonacją; określa jego tematykę i problematykę – określa sytuację liryczną – przedstawia nastrój i uczucia podmiotu lirycznego – analizuje poetykę wiersza: charakteryzuje budowę, wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje – wskazuje środki stylistyczne eksponujące motywy brzydoty, śmierci, rozkładu itp. i określa ich funkcje – interpretuje treści symboliczne i alegoryczne utworu – wskazuje w utworze elementy prowokacji i naruszania dobrego smaku, formułuje sądy interpretacyjne – porównuje różne sposoby mówienia o miłości w poezji (np. romantycznej i w wierszu Baudelaire'a) – zestawia różne koncepcje artysty poznane w I i II klasie (np. *poeta doctus*, poeta wieszcz, poeta cygan, poeta kapłan przed ołtarzem sztuki, poeta przeklęty) i odnosi je do sylwetek twórców oraz kreacji literackich – pisze wypowiedź argumentacyjną na temat pojęcia piękna i brzydoty w sztuce, odwołuje się do utworów literackich i innych tekstów kultury	– interpretuje wiersz, odnosząc go do tradycji literackiej i kulturowej poezji miłosnej – wskazuje niezbędność motywów skandalu, prowokacji, bulwersowania opinii publicznej, poszukiwania nowych doznań i podniet, uznawania sztuki jako wartości najwyższej – analizuje cechy gatunkowe utworu, porównuje go ze znanymi erotykami (np. K. Przerwy-Tetmajera, A. Asnyka, romantyków, poetów barokowych)
Zapożyczenia we współczesnym języku polskim.	– podaje przykłady zapożyczeń we współczesnym języku polskim – określa, z jakich języków pochodzi współcześnie najwięcej zapożyczeń, podaje ich przykłady – rozpoznaje w tekście zapożyczenia, wskazuje te, które zostały przyswojone współcześnie – wskazuje zapożyczenia właściwe dla środowiskowych odmian języka i określonych dziedzin (np. sport, ekonomia, technologie itp.)	– wyjaśnia terminy: oksydentalizmy, orientalizmy, ksenizmy, egzotyzmy – wyjaśnia, czym są zapożyczenia sztuczne i hybrydy, podaje ich przykłady – rozpoznaje internacjonalizmy – wyjaśnia, czym są kalki słowotwórcze, podaje przykłady – wśród zapożyczeń rozróżnia: ▪ całkowicie przyswojone ▪ częściowo przyswojone

	– klasyfikuje zapożyczenia, rozpoznając: ▪ właściwe (leksykalne) ▪ znaczeniowe (semantyczne) – wyjaśnia, jakie zapożyczenia nazywane są internacjonalizmami, podaje ich przykłady – rozpoznaje w tekście często używane internacjonalizmy – rozważa, kiedy używanie zapożyczeń jest błędem językowym, a kiedy nie (zna zasady) – wykorzystuje słowniki do analizy zapożyczeń, zbadania ich znaczenia, rozstrzygnięcia, czy dane zapożyczenie jest użyte poprawnie itp.	▪ cytaty
Młodopolskie poszukiwania języka poezji – impresjonizm i symbolizm. **Rzeczywistość duszy.** **Poezja kobiet.** **Tatrzańskie fascynacje artystów Młodej Polski.**	– czyta wiersze z właściwą dykcją i intonacją – określa ich tematykę i problematykę – dokonuje analizy i interpretacji wierszy, m.in.: przedstawia sytuację liryczną określa, kim jest podmiot liryczny, opisuje jego postawę, nastrój i uczucia analizuje poetykę: charakteryzuje budowę, wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje rozpoznaje elementy prozodyczne wierszy (intonacja, rytm, dynamika), określa ich funkcje rozpoznaje symboliczną konwencję wierszy interpretuje treści symboliczne i alegoryczne utworów wykorzystuje w interpretacji potrzebne konteksty – charakteryzuje gatunki liryki młodopolskiej: sonet, liryk – w czytanych wierszach rozpoznaje charakterystyczne dla Młodej Polski style (impresjonizm, symbolizm) – rozpoznaje styl impresjonistyczny w malarstwie, wskazuje charakterystyczne cechy – wykorzystuje informacje z tekstu naukowego – wyjaśnia młodopolską koncepcję symbolu (na konkretnych przykładach); dostrzega różnicę między symbolem a alegorią, umie je wyjaśnić – interpretuje symbole zawarte w czytanych utworach oraz w malarstwie	– na podstawie czytanych utworów wyjaśnia, na czym polegał subiektywizm opisu świata w liryce młodopolskiej; – szerzej wyjaśnia, czym były i jakie miejsce zajmowały w panoramie epoki: impresjonizm i symbolizm; wskazuje ich podłoże filozoficzne – wskazuje środki artystyczne charakterystyczne dla omawianych stylów (w literaturze i malarstwie), określa ich funkcje – określa miejsce synestezji w liryce młodopolskiej, wskazuje metafory synestezyjne w czytanych utworach – przedstawia symbole typowe dla poezji epoki – przedstawia założenia psychoanalizy Freuda i jej wpływ na twórczość epoki – określa, w jaki sposób poezja dążyła do ukazania tajemnicy istnienia (symbol, sugestia, zasada powszechnych powinowactw) – wskazuje źródła fascynacji przyrodą gór i folklorem góralskim w sztuce przełomu wieków – porównuje różne sposoby wykorzystania formy gatunkowej sonetu (w literaturze różnych epok) – określa miejsce liryki kobiecej w twórczości Młodej Polski – porównuje wiersze i obrazy impresjonistyczne i symbolistyczne – pisze wypowiedź argumentacyjną zawierającą

	– podaje przykłady omawianych stylów w malarstwie i muzyce; podaje nazwiska najsłynniejszych twórców – pisze wypracowanie na temat wybranego wiersza, kierując się wskazówką interpretacyjną podaną w temacie	analizę i interpretację wybranego utworu
Młodopolskie poszukiwania języka poezji – ekspresjonizm. **Poetyckie „wadzenie się" z Bogiem.**	– czyta utwór z właściwą dykcją i intonacją – określa jego tematykę i problematykę – określa, kim jest podmiot liryczny, opisuje jego nastrój i uczucia – rozpoznaje gatunek (hymn) – rozpoznaje konwencję symboliczną; wskazuje i interpretuje symbole – określa budowę i kompozycję dzieła – wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje – przedstawia intonację wiersza, rytm, rymy, dynamizację; określa ich funkcje – wykorzystuje w interpretacji potrzebne konteksty (m. in. biograficzny, literacki, kulturowy) – rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej (motywy apokaliptyczne, Adam i Ewa, Szatan, grzech) i antyczne (prometeizm); wyjaśnia ich funkcje – określa obraz kondycji ludzkiej ukazany w wierszu – przedstawia przyczyny prometejskiego buntu Adama – rozpoznaje ekspresjonistyczny charakter wiersza, wskazuje charakterystyczne środki artystyczne – na podstawie utworu i dzieł malarskich określa charakterystyczne cechy stylu ekspresjonistycznego – podaje najważniejsze informacje o Hymnach Kasprowicza, sytuując je w biografii twórczej autora	– wskazuje obrazy poetyckie, analizuje sposób ich przedstawienia i interpretuje funkcję w utworze – charakteryzuje obraz przestrzeni i sposób jej ukazania w utworze – wskazuje elementy, symbole i obrazy nawiązujące do Apokalipsy; określa ich funkcje w utworze – wskazuje środki artystyczne charakterystyczne dla stylu ekspresjonistycznego; odnosi je do literatury i malarstwa – analizuje metaforykę *Dies irae* (na podstawie czytanych fragmentów) – wyjaśnia, czym były katastrofizm i ekspresjonizm przełomu wieków i jakie miejsce zajmowały w panoramie epoki – wskazuje filozoficzne źródła postaw odnalezionych w *Dies irae* (np. katastrofizmu i prometejskiego wadzenia się z Bogiem) – porównuje utwory literackie i dzieła malarskie o charakterze ekspresjonistycznym – porównuje prometejski bunt Adama z buntem Konrada w Wielkiej Improwizacji
Uspokojenie i zgoda ze światem. Motywy franciszkańskie	– czyta wiersze z właściwą dykcją i intonacją – określa ich tematykę i problematykę – określa, kim jest podmiot liryczny/bohater liryczny utworów, opisuje jego nastrój i uczucia, stosunek do świata	– wyjaśnia terminy: klasycyzm, franciszkanizm; określa, jakie miejsce zajmowały w panoramie epoki – wskazuje motywy franciszkańskie obecne w wierszach Kasprowicza

i klasycystyczne w twórczości poetów młodopolskich	– określa postawę filozoficzną podmiotu mówiącego, wskazuje źródła jego miłości do świata – określa budowę i kompozycję wierszy – wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje – określa intonację wierszy, rytm, rymy, dynamikę; określa ich funkcje – wykorzystuje w interpretacji potrzebne konteksty (m. in. biograficzny, literacki, kulturowy) – w czytanych wierszach rozpoznaje klasycyzm i franciszkanizm, wskazuje konkretne cytaty – dostrzega w wierszach obecność toposu wędrówki i określa jego funkcję – porównuje postawę filozoficzną, uczucia, stosunek do świata i Boga itp. w hymnie *Dies irae* oraz późnych wierszach Kasprowicza – pisze pracę na temat wybranego wiersza, kierując się wskazówką interpretacyjną podaną w temacie – określa, na czym polega „pogodzenie się ze światem" w późnej poezji Kasprowicza	– rozpoznaje nawiązania do dzieł związanych ze św. Franciszkiem – dostrzega nawiązania do tradycji antycznej w wierszu Staffa (klasycyzm, ład, harmonia, postawa stoicka itp.) – wskazuje w wierszu Staffa aluzję do słów Terencjusza i interpretuje ją – wskazuje filozoficzne źródła postaw odnalezionych w czytanych utworach (stoickiego dystansu i klasycyzmu, a także postawy franciszkańskiej) – porządkuje wiadomości o kierunkach w poezji i sztuce przełomu wieków, definiuje terminy, tworzy bazę danych
Razem czy oddzielnie? O pisowni niektórych wyrazów i ich połączeń (cz. 1)	– przedstawia zasady pisowni łącznej i rozdzielnej ▪ partykuły nie z czasownikami, rzeczownikami, przymiotnikami, przysłówkami ▪ przymiotników złożonych ▪ rzeczowników złożonych ▪ połączeń rzeczownikowo-rzeczownikowych ▪ przymiotników utworzonych od wyrażeń przyimkowych i wyrażeń zawierających liczebnik ▪ połączeń przysłówków i przymiotników – stosuje poznane zasady ortograficznych w tekstach własnych, poprawia teksty cudze – w razie wątpliwości korzysta ze słowników oraz kompendiów internetowych (np. poradni językowych) – dokonuje korekty tekstu własnego, wykorzystując znajomość zasad ortograficznych	– poprawia błędy ortograficzne w zakresie pisowni łącznej i pisemnej, analizując relacje między członami połączeń – uzasadnia swoje decyzje poprawnościowe, odwołując się do zasad pisowni polskiej – rozróżnia zasady pisowni nie z czasownikami w różnych formach w zależności od znaczenia wypowiedzi – stosuje zasady poprawności ortograficznej w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym i cudzym
Problematyka narodowa i społeczna opo-	– streszcza, parafrazuje, opowiada utwory – określa ich tematykę i problematykę – określa elementy świata przedstawionego (czas,	– interpretuje utwory, wykorzystując różne konteksty (historyczny, literacki, biograficzny, kulturowy…) – rozpoznaje artystyczne sposoby budowania nastroju

wiadań Stefana Żeromskiego. Realizm, naturalizm, symbolizm… Obraz społeczeństwa Polski postyczniowej. Stefan Żeromski – doświadczenia współczesności; nowa proza	miejsce, wydarzenia, wątki…) – przedstawia kompozycje utworów, określa ich cechy gatunkowe (opowiadanie, nowela) – przedstawia i charakteryzuje bohaterów – rozpoznaje realistyczną konwencję utworów – określa sposób prowadzenia narracji („oczyma bohaterów", „oczyma dziecka") i jego funkcję – wskazuje motywy i sytuacje symboliczne; odczytuje ich znaczenia – interpretuje tytuł każdego z utworów, wykorzystując różne konteksty – dostrzega elementy naturalistyczne i określa ich funkcje – w czytanych utworach odnajduje odbicie problemów społecznych, narodowych i egzystencjalnych – określa sposób ukazania natury i jej funkcje w opowiadaniach – wyjaśnia, jaką funkcję w utworze *Rozdzióbią nas kruki*, wrony… pełni ukazane naturalistyczne studium umierania – na podstawie czytanych utworów podaje różne interpretacje stanu niewoli obecne w literaturze młodopolskiej – odnosi się do wartości obecnych w czytanych utworach (np. patriotyzm, altruizm, honor, wierność zasadom...) – porównuje obraz powstania styczniowego w opowiadaniu *Rozdzióbią nas kruki*, wrony… i w malarstwie Grottgera – podaje informacje o życiu i twórczości Żeromskiego; wykorzystuje kontekst biograficzny do pogłębienia odczytania opowiadań – zabiera głos w klasowej dyskusji na temat powinności człowieka wobec tożsamości narodowej, honoru i innych imponderabiliów – swoje przemyślenia na temat problematyki utworów Żeromskiego ujmuje w formę przejrzyście skomponowanego wypracowania	– w czytanych utworach wskazuje obecność różnych kategorii estetycznych (np. tragizm, patos, ironia) oraz określa ich funkcje – wskazuje stylistyczne wykładniki tragizmu, komizmu, ironii – w sposób pogłębiony charakteryzuje postać Szymona Winrycha i analizuje motywy jego postępowania; dostrzega w nim elementy różnych tradycji – określa funkcję zestawienia postaci bohatera i chłopa obdzierającego trupa – w kreacjach bohaterów dostrzega nawiązania do tradycji romantycznej (w tym – kreacji bohatera romantycznego); interpretuje je – w pogłębiony sposób analizuje płaszczyznę aksjologiczną utworów – wyjaśnia, w jaki sposób sytuacja zewnętrzna (np. niewola narodowa, ograniczenia społeczne) determinuje stan ducha jednostki – we fragmentach utworów wskazuje stylistyczne wyznaczniki różnych poetyk i stylów – nazywa stylistyczne sposoby oddawania stanów i przeżyć wewnętrznych bohaterów – na podstawie opowiadań Żeromskiego określa charakterystyczne cechy młodopolskiego naturalizmu – wyjaśnia, w jaki sposób sytuacja zewnętrzna (np. niewola narodowa, ograniczenia społeczne) determinuje stan ducha jednostki – na podstawie czytanych utworów określa charakterystyczne cechy prozy młodopolskiej – pisze pracę na temat idei i problemów obecnych w prozie Żeromskiego (w formie przemyślanej, funkcjonalnej wobec tematu)

Powieść o dojrzewaniu.	– streszcza, parafrazuje, opowiada utwór – określa jego tematykę i problematykę oraz jej związek ze zjawiskami historycznymi, społecznymi i egzystencjalnymi – określa elementy świata przedstawionego (czas, miejsce, wydarzenia, wątki…) – przedstawia kompozycję utworu – przedstawia i charakteryzuje bohaterów, pogłębia charakterystykę M. Borowicza i A. Radka – interpretuje tytuł – rozpoznaje realistyczną konwencję utworu – określa sposoby prowadzenia narracji i ich funkcję – odczytuje powieść jako utwór o dojrzewaniu i jako zapis dylematów młodych Polaków z końca XIX wieku – przedstawia walkę młodzieży polskiej z wynarodowieniem – ocenia wartość poezji romantycznej i jej rolę w kształtowaniu tożsamości narodowej pokoleń Polaków	– interpretuje powieść, wykorzystując różne konteksty (historyczny, literacki, biograficzny, kulturowy…) – wskazuje obecność w utworze różnych kategorii estetycznych (np. tragizm, patos, humor, ironia, liryzm) oraz określa ich funkcje – określa sposób ukazania w powieści polskiego społeczeństwa podczas głębokiej nocy niewoli narodowej – dostrzega w utworze motywy symboliczne i określa ich funkcje – przedstawia sposoby nawiązywania do tradycji romantycznej
Tragiczne wybory i samotność bohatera. **Etyka conradowska.**	– streszcza, parafrazuje, opowiada utwór – określa jego tematykę i problematykę – opisuje elementy świata przedstawionego (czas, miejsce, wydarzenia, wątki…) – przedstawia kompozycję utworu – rozpoznaje realistyczną konwencję powieści, – wskazuje elementy symboliczne; odczytuje je – charakteryzuje głównego bohatera i przedstawia inne postacie utworu – charakteryzuje porównawczo Lorda Jima i Marlowa – określa perspektywę narracji i jej związek z kreowaniem sylwetki bohatera – analizuje motywy decyzji bohatera, ustosunkowuje się do nich – w kreacji bohatera wskazuje elementy tradycji romantycznej i nawiązania do etosu rycerskiego – analizuje zawarte w powieści opisy morza i określa	– tworzy pogłębiony portret psychologiczny Lorda Jima, odwołując się do treści utworu i opinii różnych postaci powieściowych – analizuje sposób opowiadania o losach Jima (ogląd z wielu perspektyw, wielokrotne powracanie do pewnych epizodów) – określa symboliczne i metaforyczne sensy w utworach Conrada nadawane żywiołowi morza – określa Conradowską wizję świata i losu (przeciwieństwo człowieka i natury, konflikt wartości, dramat wyborów) – porównuje sposób pojmowania honoru w powieści Conrada i *Echach leśnych* Żeromskiego – porównuje sposób ukazania egzotycznych kultur w powieści Conrada i na obrazach Gauguina; – przygotowuje prezentację (referat) na temat życia i twórczości Conrada na podstawie samodzielnie

	ich funkcje; wskazuje metafory i inne środki stylistyczne tworzące nastrój – wskazuje główne cechy poetyki utworu (impresjonizm i symbolizm, różne style, jakimi posługuje się narrator, kompozycja, psychologizm, powieści) – interpretuje powieść, wykorzystując kontekst biografii bohatera i kontekst historyczny, społeczny i egzystencjalny – zabiera głos w klasowej dyskusji na temat honoru, lojalności, etyki wierności sobie itp., odwołując się do powieści Conrada – pisze wypracowanie (wypowiedź argumentacyjną) na temat problematyki poruszanej w utworze – wygłasza mowę oskarżycielską lub obrończą na temat postępowania Lorda Jima, zbudowaną zgodnie z zasadami retoryki – czyta fragmenty literatury naukowej poświęconej prozie Conrada; wykorzystuje zawarte w nich informacje – odczytuje główną myśl tekstu naukowego, rozpoznaje sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację	znalezionych wiadomości, przywołuje fragmenty jego utworów – uzasadnia tezę, że Conrad jest pisarzem nowoczesnym; wykorzystuje argumenty znalezione w tekście naukowym – wyjaśnia, co symbolizuje Conrad (jako człowiek i pisarz) w czytanym fragmencie *Traktatu poetyckiego* Miłosza – wygłasza mowę na temat etyki Conradowskiej i jej miejsca we współczesnym społeczeństwie – stosuje retoryczne zasady kompozycyjne, wygłasza mowę z wykorzystaniem środków pozajęzykowych
Chłopska epopeja. **Obrazy wsi i chłopskiego życia.** **Młodopolskie odkrycia kultury ludowej.** **Człowiek w rytmach natury.**	– streszcza, parafrazuje, opowiada utwór – określa jego tematykę i problematykę oraz jej związek ze zjawiskami społecznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi epoki – opisuje elementy świata przedstawionego (czas, miejsce, wydarzenia, wątki…); przedstawia sposoby ich kreowania – przedstawia kompozycję utworu rozpoznaje różne konwencje obecne w powieści (realizm, naturalizm, symbolizm itp.) – charakteryzuje bohaterów indywidualnych i zbiorowych – opisuje przestrzeń wsi jako zamkniętą enklawę – wskazuje w powieści różne porządki czasowe („rytmy i toki"), którym podlega życie chłopów – interpretuje fakt, iż życie w Lipcach toczy się poza	– wyjaśnia, dlaczego powieść Reymonta określa się mianem „chłopskiej epopei"; podaje argumenty, odwołując się do treści i budowy utworu – charakteryzuje bohaterów, wskazując m.in. biologiczną (naturalistyczną) motywację ich postępowania – dostrzega konflikty wewnętrzne bohaterów wynikające z działania sprzecznych sił i bodźców – wykorzystując wiedzę o mitach, pogłębia interpretację postaci powieściowych i życiu wsi – dostrzega w utworze biblijny mit siewcy i antyczny mit eleuzyjski; określa ich funkcje – charakteryzuje gromadę chłopską jako bohatera zbiorowego powieści – rekonstruuje powszechnie przyjęty system wartości i prawa, jakimi się rządzi zbiorowość

	konkretnym czasem – charakteryzuje moralność, wierzenia i obyczajowość mieszkańców Lipiec – wskazuje ich chrześcijańskie i pozachrześcijańskie korzenie – charakteryzuje różnorodne związki człowieka z naturą ukazane w *Chłopach* – określa różne oblicza („wcielenia") narratora powieści (wskazuje właściwe fragmenty i środki stylistyczne) – interpretuje treści symboliczne utworu – wskazuje fragmenty reprezentujące różne style, np. impresjonizm, symbolizm, realizm, naturalizm; uzasadnia, wskazując środki stylistyczne i charakter opisu – rozpoznaje w utworze stylizację gwarową; określa jej charakter i funkcję – na przykładzie wybranych dzieł sztuki porównuje sposób ukazania tematów wiejskich w literaturze i malarstwie – wyjaśnia, na czym polegało odkrycie twórczości ludowej w okresie Młodej Polski (jak artyści postrzegali ludowość) – podaje przykłady młodopolskiej fascynacji kulturą wiejską – czyta fragmenty literatury naukowej poświęconej *Chłopom*; wykorzystuje zawarte w nich informacje – odczytuje główną myśl tekstu naukowego, rozpoznaje sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację – pisze wypowiedź argumentacyjną (rozprawkę, szkic interpretacyjny…) związaną z problematyką i poetyką powieści	– analizuje język i styl każdego z narratorów, wskazując środki charakterystyczne dla różnych stylów: impresjonistycznego, realistycznego, naturalistycznego – analizuje stylizację gwarową, wskazując różne rodzaje dialektyzmów – wskazuje elementy symbolizmu (np. śmierć Boryny) –prezentuje życie i twórczość Reymonta (referat lub prezentacja); wykorzystuje samodzielnie znalezione materiały – omawia filmową adaptację *Chłopów* w reż. J. Antczaka; wskazuje środki filmowe i określa ich funkcje
Temat fakultatywny **Dialogi z tradycją.**	(F) – określa, co jest tematem czytanego fragmentu prozy W. Myśliwskiego – podaje podstawowe informacje o autorze i jego twórczości (autor powieści „chłopskich") – rozpoznaje elementy świata przedstawionego, wnioskuje o czasie i przestrzeni wydarzeń	(F) – interpretuje czytany fragment, wykorzystując kontekst historyczny, kulturowy i historycznoliteracki – wskazuje w opisie środki stylistyczne i językowe służące stylizacji i charakterystyce postaci mówiącej (narratora)

	– określa, kim jest narrator – rozpoznaje w opisie środki stylistyczne (np. epitety) i określa ich funkcje – porównuje obrazy zabawi i tańca w czytanym fragmencie i w literaturze młodopolskiej (np. w *Chłopach* i w *Weselu*)	– tworzy bazę danych na temat motywu tańca w literaturze i sztuce
Młoda Polska tatrzańska.	– przedstawia młodopolskie odkrywanie Tatr, Zakopanego i folkloru góralskiego – wymienia postacie twórców i działaczy związanych z Tatrami i Zakopanem – podaje przykłady utworów młodopolskich, malarstwa i muzyki związanych z Tatrami i folklorem podhalańskim – określa, jakie wartości obecne w baśniach, legendach i podaniach góralskich fascynowały artystów młodopolskich – w czytanych fragmentach utworów tatrzańskich K. Przerwy-Tetmajera wskazuje i interpretuje: ▪ fascynację kulturą ludową góralszczyzny ▪ mityzację i heroizację bohaterów (np. Janosika) ▪ obrazy przyrody tatrzańskiej ▪ wykorzystanie gwary podhalańskiej – rozpoznaje i opisuje styl zakopiański – na przykładzie wybranych dzieł sztuki porównuje sposób ukazania górali i góralszczyzny w literaturze i malarstwie – samodzielnie znajduje w różnych źródłach informacje o miejscu Tatr i góralszczyzny w kulturze Młodej Polski, tworzy bazę danych – realizuje indywidualnie lub zespołowo projekt edukacyjny związany z modą tatrzańską w okresie Młodej Polski	– przygotowuje wystąpienie na temat roli Zakopanego i inspiracji góralszczyzną (Witkiewicz, styl zakopiański, folklor podhalański, Sabała, taternictwo, stylizacje góralskie itd.) – wskazuje źródła fascynacji przyrodą gór i folklorem góralskim w sztuce przełomu wieków – w postawach i filozofii epoki znajduje źródła mitu górala (góralszczyzny) w twórczości młodopolskiej – analizuje środki językowe służące stylizacji gwarowej utworów Przerwy-Tetmajera
W tym samym języku, a jednak inaczej… Zróżnicowanie regionalne polszczyzny.	– objaśnia terminy: polszczyzna ogólna, dialekt, gwara, dialektyzm – wyjaśnia różnice między dialektem i gwarą – wymienia główne dialekty polskie (mazowiecki, wielkopolski, śląski, małopolski) – wie, że język kaszubski ma status odrębnego języka	– charakteryzuje szerzej specyfikę dialektów mazowieckiego, śląskiego, małopolskiego i języka kaszubskiego – odróżnia gwary i dialekty od regionalnych odmian polszczyzny – wymienia typy regionalizmów (fonetyczne,

	narodowego – wyjaśnia, czym jest dialektyzm, podaje i objaśnia przykłady (np. mazurzenie) – wymienia najważniejsze cechy dialektów mazowieckiego, śląskiego, małopolskiego i wielkopolskiego oraz języka kaszubskiego – charakteryzuje dokładniej dialekt regionu, w którym mieszka (ewentualnie gwarę) – rozróżnia gwarę wiejską i miejską – odróżnia dialektyzmy i regionalizmy; podaje przykłady – wyjaśnia, czym jest dialektyzacja – odróżnia dialekt od dialektyzacji (gwarę od stylizacji gwarowej) – rozpoznaje dialektyzację w czytanym tekście (np. fragmentach *Chłopów* Reymonta), wskazuje służące jej środki stylistyczne – wykorzystuje wiadomości z tekstów naukowych; przetwarza je i wykorzystuje w wypowiedziach własnych	fleksyjne, słowotwórcze, składniowe, leksykalne, semantyczne; podaje przykłady) – w czytanym tekście analizuje środki językowe służące dialektyzacji, określa ich rodzaj i funkcje – analizuje fragmenty tekstów gwarowych, rozpoznaje formy dialektalne, przyporządkowuje do właściwych dialektów – ocenia pozycję dialektów i odmian regionalnych we współczesnej polszczyźnie
Temat fakultatywny **Teatr końca XIX wieku. Rewolucja w teatrze.**	(F) – przedstawia przemiany jakie przechodzi teatr pod koniec XIX wieku – wyjaśnia, na czym polegała wielka reforma teatralna i wskazuje jej twórców – przedstawia sylwetki i dzieła najważniejszych osobowości związanych z teatrem europejskim końca XIX wieku (R. Wagner, M. Maeterlinck, H. Ibsen, A, Strindberg, A. Czechow) – wskazuje naturalizm i symbolizm jako najważniejsze nurty reprezentowane w dramacie przełomu wieków; podaje przykłady dzieł – opisuje specyfikę oper Wagnerowskich i wpływ Wagnera na nową koncepcję spektaklu teatralnego – przedstawia przemiany w polskim teatrze, prezentuje sylwetki twórców, m.in. S. Wyspiańskiego i G. Zapolskiej – przedstawia koncepcję „teatru ogromnego” S. Wyspiańskiego	(F) – wygłasza referat na temat przemian w teatrze końca XIX w. – wyjaśnia, dlaczego twórcy dramatu przełomu wieków często posługiwali się językiem symbolizmu – przedstawia wpływ starożytnego teatru greckiego na nową koncepcję teatru przełomu wieków – charakteryzuje nową rolę twórcy spektaklu teatralnego – określa rolę elementów plastycznych i muzyki w koncepcji teatru przełomu wieków – wyjaśnia, dlaczego artyści przełomu wieków (symboliści) uważali muzykę za najważniejszą ze sztuk – przygotowuje prezentację ważnych twórców związanych z teatrem europejskim końca XIX wieku przedstawia ich życie i twórczość, wykorzystuje samodzielnie znalezione materiały multimedialne – charakteryzuje operę i poemat symfoniczny jako

	– samodzielnie znajduje informacje w różnych źródłach – porządkuje wiadomości, redaguje notatki, hasła encyklopedyczne, definicje – czyta fragmenty wywiadu z współczesnymi twórcami teatru; przetwarza znalezione w nich informacje – przedstawia poglądy na teatr współczesnych twórców; porównuje je z wizjami artystów młodopolskich	gatunki, które wiązały literaturę z muzyką – prezentuje wybitnych kompozytorów przełomu wieków, podaje przykłady ich dzieł (E. Grieg, C. Debussy, R. Strauss, K. Szymanowski) – tworzy bazę danych na temat przemian w teatrze końca XIX wieku

Dwie płaszczyzny w *Weselu* Wyspiańskiego. Dramat realistyczny i symboliczny. **Chłopomania i „plotkarski" charakter dzieła. Parada widm i osoby dramatu. Symbole w *Weselu*. Rozrachunek z polskimi mitami narodowymi. Skrzypce Chochoła. Motyw tańca i jego funkcje**.	– wskazuje i analizuje cechy dramatu realistycznego i symbolicznego w *Weselu* (uwzględniając różne płaszczyzny dzieła); charakteryzuje ich poetykę i funkcje – rozpoznaje zasadę kompozycyjną każdego z aktów dzieła – przedstawia artystyczne inspiracje poszczególnych fragmentów dzieła (np. szopka krakowska, malarstwo historyczne Matejki, impresjonizm itp.) – określa funkcje didaskaliów w dramacie modernistycznym; wyjaśnia ich specyfikę – na podstawie *Wesela* tworzy zbiorowy portret chłopów i inteligencji – analizuje sposoby zastosowania dialektyzacji – odczytuje *Wesele* jako rozrachunek z polskimi mitami chłopskimi i narodowymi –dostrzega w utworze symbole polskiej wyobraźni narodowej –odnosząc się do konkretnych scen i postaci, wyjaśnia, jak Wyspiański postrzega chłopa polskiego i jego miejsce w historii narodowej – określa mistrzostwo języka *Wesela* – wskazuje aforyzmy i sformułowania, które się utrwaliły w języku potocznym – zabiera głos w dyskusji na temat „problemów polskich", dbając o uczciwość i jednoznaczność swej wypowiedzi – przedstawia rolę elementów malarskich i muzycznych w *Weselu* – uzasadnia zróżnicowany sposób ukazania tańca w dramacie i określa jego funkcje w kolejnych aktach – przedstawia funkcjonowanie motywu tańca w literaturze, malarstwie i muzyce epoki – interpretuje działa malarskie stanowiące kontekst *Wesela*; odnosi je do scen dramatu, porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w dziełach różnych sztuk

	– porównuje sposób pokazania polskiego narodu i jego problemów w *Weselu i* w dramatach romantycznych; pisze pracę na ten temat
***Wesele* na ekranie.**	– wyjaśnia, w jaki sposób dzieło Wajdy przekłada dramat Wyspiańskiego na język filmu – przedstawia koncepcję dzieła filmowego – przedstawia i ocenia kreacje postaci – analizuje środki filmowe wykorzystane w *Weselu* Wajdy – określa rolę warstwy dźwiękowej i wizualnej – posługuje się terminami: metafora filmowa, symbol filmowy – pisze recenzję filmu *Wesele* w reż. Wajdy
Wyspiański – niezwykła osobowość Młodej Polski.	– przedstawia biografię Wyspiańskiego; dostrzega wpływ artystycznej atmosfery Krakowa na jego twórczość – wykazuje wielowymiarowość Wyspiańskiego jako artysty; prezentuje jego twórczość literacką i plastyczną (malarską) – przedstawia związki artysty z teatrem; omawia jego twórczość dramatyczną (podaje tytuły i tematy dzieł) – interpretuje autobiograficzne wiersze Wyspiańskiego, podkreślając symboliczny związek artysty z Krakowem i Wawelem – odczytuje dzieła malarskie Wyspiańskiego, dostrzegając w nich motywy autobiograficzne
Język Młodej Polski.	– charakteryzuje przemiany językowe w polszczyźnie przełomu XIX i XX wieku – wyjaśnia termin: styl artystyczny – charakteryzuje styl artystyczny utworów Młodej Polski, wykazując jego zróżnicowanie (impresjonizm i ekspresjonizm obok klasycyzmu i naturalizmu – oraz właściwe im środki stylistyczne

	i językowe – wymienia najważniejsze cechy stylistyczne głównych kierunków Młodej Polski: symbolizmu, impresjonizmu i ekspresjonizmu – rozpoznaje styl czytanego tekstu (symbolizm, impresjonizm, ekspresjonizm, naturalizm) – rozpoznaje i nazywa środki stylistyczne typowe dla Młodej Polski (np. metafory, animizacje, personifikacje, hiperbolizacje, paralelizmy składniowe itp.) – rozpoznaje (w analizowanych fragmentach utworów) środki tworzące warstwę brzmieniową, np. onomatopeje, instrumentacje głoskowe, rym, rytm i porządki wersyfikacyjne itp. – podaje najważniejsze cechy języka i stylu utworów prozatorskich; wskazuje przykłady – dostrzega przenikanie liryki do stylu utworów epickich – w dziełach różnych rodzajów literackich dostrzega stylizacje (np. dialektalne, środowiskowe); wskazuje służące im środki językowe i określa funkcje w utworze – we wskazanych fragmentach utworów młodopolskich rozpoznaje takie zabiegi stylizacyjne, jak archaizacja i poetyzacja – rozpoznaje elementy mowy potocznej lub gwary w epice, określa ich funkcje
Synteza wiadomości o literaturze i sztuce Młodej Polski.	– wskazuje najważniejsze wątki i tematy literatury i sztuki Młodej Polski – charakteryzuje główne prądy i kierunki artystyczne epoki – na podstawie wskazanych utworów – charakteryzuje dramat symboliczny – określa kierunki rozwoju powieści młodopolskiej (eksperymenty, inspiracje naturalistyczne, liryzacja, psychologizm, groteska) – w poznanych utworach wskazuje obecność toposów, archetypów i symboli: antycznych i chrześcijańskich, a także motywy takie, jak: błędne koło, życie jako wędrówka, grób itp.

	– interpretuje porównawczo utwory młodopolskie, wykorzystując potrzebne konteksty – redaguje wypowiedź argumentacyjną (rozprawkę, szkic interpretacyjny) na temat literatury i sztuki młodopolskiej – przedstawia stosunek twórców młodopolskich do tradycji literackiej i kulturowej (np. antyku, romantyzmu); w argumentacji przywołuje konkretne dzieła
Praca klasowa Obejmująca poznane utwory	– wie, czym jest estetyka wypowiedzi – dba o estetykę własnych wypowiedzi – pisemnych i ustnych – dostrzega w wypowiedziach własnych i cudzych błędy językowe, poprawia je – określa podstawowe typy błędów językowych – wyjaśnia, jaka jest norma składniowa współczesnej polszczyzny i kiedy następuje jej naruszenie (na przykładzie konkretnych wypowiedzi) – wyjaśnia, jaka jest norma fleksyjna współczesnej polszczyzny i kiedy następuje jej naruszenie (na przykładzie konkretnych wypowiedzi)